

Драги ЃОРЃИЕВ

Институт за национална историја

ДЕМОГРАФСКАТА И СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА СТРУКТУРА НА СКОПЈЕ ВО СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК

Во Османлискиот архив во Истанбул, во фондот „Maliye Varidat Temettuat“ (ML. VRD. TMT) се чуваат пописни книги, т.н. „Temettuat defteri“. Тоа се пописи на населението во кои се содржани податоци за имотната состојба на сите жители во одредена каза, за нивната професија и за даноците што ги плаќале за остварените приходи од занаетот и од имотот. Всушност, арапскиот збор „temettü“ значи: добивка; приход; дивиденда, а изразот „temettü vergisi“ означува данок кој се зема од годишната заработувачка на трговците, еснафлиите, земјоделците и др.¹

За градот Скопје во спомнатиот фонд има вкупно 6 дефтери и сите тие датираат од 1844/45 година:

Но 15469-дефтер за Циганите-муслимани и Цигани-христијани во Скопје

Но 15471-за исламското население дојдено во Скопје од други места

Но 15472-за христијаните (раја) дојдени во Скопје од други места

Но 15473-за муслиманите, жители на Скопје

Но 15475-за Евреите во Скопје

Но 15476-за христијаните, жители на Скопје.²

Овие 6 пописни дефтери ќе бидат главни извори за овој наш прилог.

Според податоците од дефтерите 15469, 15473, 15475 и 15476 во Скопје имало 44 маала, во кои живееле вкупно 2373 семејства. Во историската демографија за Османлиската Империја, како просек за бројот на членовите на едно семејство е прифатен бројот 5, што значи во Скопје, во 1844/45 година живееле 11.865 лица. Имајќи го предвид карактерот на пописните дефтери кои се правени, пред сè, од економски причини, како и несовршените методи за попишување во тој период, оваа бројка не може да биде сметана како целосно прецизна и дефинитивна. Но, тоа не значи дека таа драстично отстапу-

¹ Поопширно за овој данок види: Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü, II, Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul 1946, 453 - 455.

² Сите овие дефтери, со исклучок на првиот, преведени се на македонски јазик и објавени од страна на Државниот архив на Македонија во едицијата „Истражувања“, под наслов „Турски документи за историјата на Македонија. Пописи од XIX век“, во книга III, (Скопје, 1998); книга IV (Скопје, 1999) и книга V (Скопје, 2000), под редакција и превод на м-р Драги Ѓорѓиев. Инаку во Османлискиот архив во Истанбул, во спомнатиот фонд ML VRD TMT, за Скопскиот ејалет има вкупно 365 дефтери, односно од броевите 15115 до 15479. Освен за Скопската каза, тие се однесуваат и на други кази кои влегувале во состав на Скопскиот ејалет: Крива Паланка, Тетово, Куманово, Ѓџилане, Приштина, Вучитрн и Врање.

ва од вистинскиот број на населението на Скопје во тоа време.³ Напротив! Ние сметаме дека таа најреално го одразува вистинскиот број на скопската популација во тоа време во однос на сите други извори и дека дава најреална слика за демографската состојба на градот во наведениот период.

Од наведените 2373 семејства, 1435 биле муслимански, 759 христијански, 96 Цигани-муслимани, 62 еврејски и 21 семејство биле Цигани-христијани. Доколку овие бројки повторно ги помножиме со коефициентот 5, бројот на жители во Скопје според наведените заедници би изгледал вака:

муслимани:	7175
христијани:	3795
Цигани-муслимани:	480
Евреи:	310
Цигани-христијани:	105
вкупно:	11.865 лица.

Изразено во проценти тој сооднос изгледал вака:

муслимани:	60,4%
христијани:	31,9%
Цигани-муслимани	4,04%
Евреи	2,62%
Цигани-христијани	0,9%

Што се однесува до маалата, населението во нив било распределено на следниот начин: 26 од нив биле чисто муслимански и сите тие се наоѓале на левата страна од реката Вардар; во 14 од нив живееле мешано: муслимани, христијани, а во три од нив и Цигани муслимани и Цигани-христијани; 3 биле чисто христијански и се наоѓале во Чаир и Топхане (Топана); и 1 еврејско маало, кое се наоѓало на своето познато место, односно на левата страна од реката Вардар, веднаш до Камениот мост.

Најголемо муслиманско маало било маалото Оруч паша со 90 семејства⁴. што се однесува до чисто христијанските маала нивните имиња се: Ново Маало во Чаир со 18 семејства; маалото Сукутли со 11 семејства; и Ново Маало заедно со чифлиците во Топхане со 91 семејство. На просторот на Топхане имало неколку чифлици на богати муслимани од Скопје, на кои работеле христијаните, поради што овие чифлици се внесени и во името на маалото.

Најголемо христијанско маало било маалото Хараџи Салахудинов, кое се наоѓало на десната страна од реката Вардар⁵, лево од Камениот мост, со 171 семејство. Во исто време во оваа мало живееле и 16 муслимански семејства. И

³ Цифрите за бројот на жителите на Скопје дадени од патеписците кои престојувале во градот во приближно ист период кога бил извршен и нашиот попис, се движат околу 10.000 лица. (Македонија во делата на странските патеписци 1827-1847, подготвил Александар Матковски, Скопје 1992, 18, 220).

⁴ Местоположбата на поголемиот број маала можат да се видат на картата на Скопје од 1899 година, приложена кон статијата.

⁵ Интересно е што оваа маало се среќава уште во првиот турски попис на Скопје од 1452/53 година, што значи дека градот во првите децении од турското владеење имал маала и на десната страна од реката Вардар. (Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опширни пописни дефтери од XV век, том III, под редакција на Методија Соколки, Скопје 1976, 159).

второто по големина христијанско маало, Гази Ментеш, со 116 христијански и 50 муслимански семејства, се наоѓало на десната страна од реката Вардар, веднаш до Камениот мост, околу познатата Бурмали џамија. Најпознатото скопско маало, Пајко Маало, (Ибн Пајко), кое се наоѓало на левата страна од реката Вардар, лево од Камениот мост и наспроти Еврејското маало, било населено со побројно христијанско население кое броело 116 семејства, наспроти 46 муслимански семејства. Интересно е и тоа што во самото срце на тогашно Скопје, односно во маалото Јигит-паша, кое се наоѓало во центарот на Старата скопска чаршија, околу џамијата на паша Јигит-бег, освојувачот на Скопје, имало голем број христијански семејства, дури 85, наспроти 39 муслимански семејства.

Доколку се земе предвид местоположбата на двете најголеми христијански маала Хараџи Салахудинов и Гази Менетеш, кои се наоѓале на десната страна од реката Вардар и заедно броеле 287 семејства, се гледа дека 37,8% од вкупниот број на христијаните живеел само во две маала, на десната страна од Вардар. Доколку, пак, кон оваа бројка се додадат и 116-те христијански семејства од Пајко Маало, кое се наоѓало веднаш од спротивната страна на реката, тогаш се добива збир од 403 христијански семејства, што значи дека околу 53% од вкупното христијанско население во Скопје било концентрирано и населено на многу тесна територија од двете страни на реката Вардар, во непосредна близина на Камениот мост. Останатите 47% од христијаните живееле во 14 маала на левата страна од Вардар.

Што се однесува до муслиманите, нивната компактност и концентрираност само на едната страна од реката Вардар е уште поголема. На десниот брег од Вардар во спомнатите маала Хараџи Салахудинов и Гази Ментеш, живееле само 66 муслимански семејства, што претставува минимални 4,63% од вкупното градско муслиманско население. Останатите, преку 95% муслимани, живееле во стариот дел на градот, од левата страна на реката Вардар. Ваквата поделеност на градот во верски поглед е присутна и денес.

Овие извори, исто така, даваат извонредна слика и за професионалната структура на населението. Покрај името на секое регистрирано лице запишан е занаетот со кој се занимавало лицето или пак еснафот кон кој припаѓал и каков бил неговиот статут во еснафот: мајстор, калфа или чирак. Регистрирани се околу 90 различни занаети и професии што ги извршувале муслиманите, христијаните и евреите: меанџии, папучии, јажари, мутафџии, ковачи, оружари, каџари, џурџии, касапи, измеџари, симитџии, терџии, кожари, калаџии, кафеџии, бојадии, ситничари, земјоделци, бавчованџии, крџмари, фурниџии, сидари, араџии, ашџии, свеџари, овчари, бакали, кафтанџии, сапунџии, серџии, кујумџии, старинари, зографи, свилари, грнчари, самарџии, копчари, билџари, леџари, лекари, платнари, шеќерџии, казанџии, кондураџии, надничари, просџии, аргати, анџии, ткајачи, јорганџии, дрвари, кантарџии, чешмари, месари, железари, остраџи, налбати, халаџи, леблеџии, пушкари, берџери, чибукџии, лулеџии, абациџи, сараџи, овошџари, кеџии, керестеџии, масери, амамџии, покривачи во амам, ленџии, сечачи на тутун, шапкари, памукџии, саатџии, џеџии, ноџари, џемениџии, местеџии, кечеџии, сараџи.

Некои од овие занаети биле карактеристични само за муслиманите како на пример: берберскиот, острачкиот, леблебецискиот, пушкарскиот, чибукчискиот, лулецискиот, кебапчискиот, ножарскиот и др.; некои биле извршувани само од христијаните: меанцискиот, кацарскиот, лебарскиот, свеќарскиот, сидарскиот, грнчарскиот и др, додека, пак, сарафи биле регистрирани единствено кај Евреите.

Покрај овие занаети директно поврзани со производството, регистрирани се и неколку професии поврзани со верските и административно-управни функции и институции во градот. Се разбира, овие професии во многу поголем дел се привилегија на муслиманите. Така, сред муслиманите регистрирани се: имами, муезини, мутевелии, мултезими, дабии, шејхови, турбедари, текебашии, хатиби, мухтари, бекчии, писари, телали, кетхуди, секбани, спахии, учители; додека кај христијаните тој број е помал и сред нив регистрирани се само: 7 попови, двајца коџабашии (на маалата Гази Ментеш и Јигитпаша), еден протугер, еден клисар и еден монах. Притоа треба да се истакне дека во дефтерите не е регистрирано ниту едно лице кое извршувало функција директно поврзана со комуналната управа на градот, иако пописите се потврдени од Советот на градот со неговите членови. Тоа упатува на можноста дека во овие дефтери не биле запишувани лицата од највисоката административна управна власт на градот (на пример запишан е писар на градскиот дефтердар, меѓутоа дефтердарот не е никаде регистриран), пракса која била практикувана и во опширните пописни дефтери од XV и XVI век.

Во врска со професионалната структура на населението на Скопје би сакале да истакнеме уште две карактеристики, едната специфична за христијаните, другата за муслиманите. Што се однесува до првите, тоа е големиот број земјоделци сред градските христијански жители. Нивниот број е поголем во однос на сите други поединечни занаети во градот и изнесува 78 лица чија професија било земјоделството. Ако кон оваа бројка се додадат и 21 бавчованџија, 6 аргати и 5 момоци, чија егзистенција била директно поврзана со земјоделството, ќе се добие бројка од 110 лица кои професионално се занимавале со обработката на земјата. Исто така, голем е бројот на христијански семејства во Скопје кои имале нива, сопствена или земена под наем, лозје, бавчи, градини или пак чувале стока, а во исто време лицето глава на семејството се занимавало и со занает. Само како илустрација ќе наведеме дека бројот на ваквите семејства е 298 семејства што во однос на вкупно регистрираните 759 христијански семејства изнесува 39,2%. На тој начин, огромен број од христијаните директно или индиректно биле поврзани со земјата и стоката, добивајќи приходи од овие дејности. Бројот на муслиманите регистрирани како земјоделци е многу помал и изнесува само 14, што во однос на вкупниот број муслимани во градот е занемарлива бројка. Исто така и бројот на градските муслимански жители кои поседуваат ниви и лозје е помал, иако добар дел од нив одгледуваат домашни животни. Меѓутоа, од друга страна, голем е бројот на муслиманите кои поседуваат чифлизи надвор од градот, во околните села. На тој начин, иако самите не се директно вклучени во земјоделството, тие ја обезбедуваат својата животна егзистенција од земјата, давајќи ги своите чифлички ниви под наем,

претежно на христијаните. Обезбедувањето на животната егзистенција или дополнителни приходи од земјоделство и сточарство кај голем број скопјани, несомнено покажува дека, и покрај силно развиеното занаетчиство и трговија, овие две дејности успеале да се одржат во поголемите македонски градски центри до доцното османлиско владеење, давајќи им на градовите силен аграрен белег. Улогата и местото на земјоделската дејност во градското стопанство уште повеќе добива значење ако се знае дека христијаните кои имале земено под наем ниви од чифлиците на муслиманите, биле меѓу најбогатите христијански жители на Скопје, со најголеми приходи и плаќале данок цизие од највисока категорија. Од вкупно 75 регистрирани скопски христијани кои плаќале цизие од највисока категорија, чија висина изнесувала 60 гроша годишно, дури 25, односно 30%, биле земјоделци. И сред самите земјоделци чиј број како што видовме бил 78 лица, овој процент изнесува близу 30%. Останатите лица регистрирани како земјоделци, се со средна категорија, со исклучок само на едно лице кое плаќало цизие од најниска категорија. Ова несомнено покажува дека земјоделството во средината на XIX век сè уште било едно од најдоходовните и најзастапени дејности, посебно сред христијанските жители на македонските градови.

Што се однесува до муслиманите, интересно е присуството на спахии-тимариоти кои биле во редовна воена служба и за таа служба поседувале тимари. Во теметуат дефтерот број 15473 сред муслиманските жители на Скопје регистрирани се 30 лица кои се означени како „спахии“ кои истовремено поседувале тимари и чифлици, најчесто во Скопската, Тетовската и Кумановската каза. За двајца од нив е наведено дека се наоѓаат на служба во Едрене, а по еден службувале во Пазарџик и Истанбул. Интересно е што речиси две децении по укинувањето на јаничарскиот корпус (јуни 1826 година) и реформите во османската армија, сè уште постоеле спахии кои за својата воена служба поседувале тимари од кои добивале приходи.

Поради некои недостатоци на изворите, не може да се даде целосно прецизна социјална слика на градот, а тоа посебно важи за муслиманите. Имено, кај муслиманските жители на Скопје кои поседувале чифлици во околните села, а чиј број не е мал, воопшто не е запишан никаков приход. Приходот од чифлиците на овие жители се запишани при попишувањето на селото во кое се наоѓал чифликот⁶. Сепак податоците кои ги нудат пописите овозможуваат да се добие извесна претстава за сложената социјална структура на Скопје.

Според дефтерот број 15476, христијаните во Скопје припаѓале на следните категории во однос на плаќањето на данокот цизие: 75 биле од највисока категорија, односно на име на цизие плаќале годишно фиксен износ од 60 гроша; 570 биле од средна категорија и плаќале годишно по 30 гроша; 56 биле од најниска категорија и плаќале по 15 гроша годишно, додека 36 лица не поседувале документ за плаќање на данокот цизие⁷. Доколку оваа категоризација ја

⁶ Дефтерот со попис на сите села во Скопската каза се чува, исто така, во Османлискиот архив во Истанбул, во спомнатиот фонд Maliye Varidat Temettuat, под број 15474 и има вкупно 700 страници.

⁷ Во овој број не се вклучени децата-сираци, кои се регистрирани во пописот, но поради нивната малолетност, немаат документ за плаќање на данокот цизие.

прифатиме како валидна за социјалниот статус на христијаните, тогаш може да се каже дека колу 75% од нив припаѓале кон средната општествена класа, што значи дека најголем дел од нив имале солидни животни услови. Ова може да се потврди и со тоа што во разгледуваниот период, Османлиската Империја не ја потресуваат никакви внатрешни или надворешни немири и во неа еден подолг период се спроведуваат реформи, кои до некаде го забавуваат нејзиното слабеење. Вкупниот приход на христијаните во Скопје изнесувал 437.583 гроша, а вкупните даноци што христијаните ги платиле на државата - 11.651 грош. Доколку овие бројки се поделат со 759-те христијански семејства во Скопје, тогаш во просек едно христијанско семејство имало годишен приход од 576 гроша, а било оданочено со, во просек, по 15 гроша. Кај муслиманите вкупниот доход изнесува 714.886 гроша, а данокот платен на државата - 19.734 гроша. Во просек, приходот на секое муслиманско семејство изнесувал 498 гроша, а данокот - 13,7 гроша. Споредувајќи ги добиените просеци, произлегува дека христијаните биле побогати од муслиманите. Меѓутоа, уште еднаш ќе потенцираме дека за еден дел од муслиманите, кои поседувале чифлици надвор од градот, приходите не се запишани, и дека муслиманите не биле оданочени со данокот џизие, кој бил „привилегија“ само на христијаните. Сред христијаните меѓу најбогатите, како што веќе спомнавме биле земјоделците, по нив следувале платнарите кај кои од вкупно 19 регистрирани, дури 9-мина, односно околу 50%, биле со највисока даночна категорија. Други занаети што на христијаните им носеле поголеми приходи биле курчискиот, јажарскиот, меандискиот, терзискиот, папуцискиот, трговијата. Кај муслиманите најголеми приходи имале сопствениците на чифлици и на дуќани во чаршијата што ги издавале под кирија, потоа мутевелиите односно управниците на вакафските имоти, трговците. Со најмали приходи и кај христијаните и кај муслиманите биле калфите, чираците и измеќарите, а на најдолните скалила од социјалната скала, без никакви приходи биле просјациите и неспособните за работа. Сред христијаните биле регистрирани 34 неспособни за работа и 3 просјаци, додека кај муслиманите имало 65 неспособни за работа и 24 просјаци кои немале никакви приходи и кои „живееле од помошта на народот“.

На крајот од овој наш прилог ќе се задржиме на дефтерите 15471 и 15472, во кои се даваат податоци за муслимани и христијани, дојдени во Скопје од други места и кази и извесен период престојуваат во градот. Бројот на овие лица не е голем и тој не ја менува драстично демографската слика на градот, меѓутоа интересно е да се види верската припадност на тие лица, нивната професија и местата од каде што доаѓаат. Притоа треба да напоменеме дека тие се поделени во две групи: оние кои престојуваат во градот подолго од 3 години и оние кои престојуваат во градот помалку од три години. Ваквата поделба е направена затоа што според законот, како што стои во почетокот на пописите, „оние кои престојуваат повеќе од три години во спомнатата каза... во согласност со поредокот станале нејзини жители“, додека другите сè уште не го стекнале тоа право.

Според дефтерот за приходи број 15471, вкупниот број на лицата-муслимани кои од други места дошле во Скопје и престојуваат во градот изнесува

вкупно 125. Од нив бројот на оние кои престојуваат во градот подолго од три години е 91 лице, а на оние кои се помалку од две години во градот е 34. При попишувањето овие лица биле поделени по еснафи и тоа на следниот начин:

1. терзиски еснаф: 9 лица; тројца од Дебарската каза; тројца од Тетовската, еден од Призренската, еден од Скопската каза и еден од самиот град Елбасан; сите престојуваат во градот подолго од 3 години;
2. абаџии: 5 лица; еден од Скопската каза; еден од Кумановската; еден од Призренската; еден од Приштинската и еден од Качаничката каза; сите престојуваат во градот подолго од три години;
3. бојадџии: 4 лица; еден од Тетовската каза; еден од казата Гњилане; еден од Призренската и еден од Кумановската каза; сите престојуваат во градот подолго од три години;
4. налбатски еснаф: 23 лица: петмина од Приштинската каза; осуммина од Тетовската; шестмина од Скопската; еден од Призренската; еден од Врањската; еден од Кумановската и еден од Кочанската каза; 12 од нив во градот се подолго од три години, а 11 престојуваат во градот помалку од тој рок;
5. берберски еснаф: 2 лица, за кои е наведено дека се од Скопје, без место на живеење, населени во теќињата Адем Шахин, односно Чолак Шејх;
6. кафеџии: 3 лица; двајца од самиот град Скопје, без место на живеење; еден од село Батинци, Скопска каза; сите се подолго во градот од три години
7. амамџии: 11 лица; во новиот амам 2 лица, едниот од самиот град Скопје, а другиот од Едрене, само овие двајца се со престој во Скопје подолг од три години; амамџии кои престојуваат во Скопје помалку од две години: четворица од казата Тепе Делем; тројца од Охридската каза; еден од Островската каза и еден од самиот град Велес.
8. железари: 2 лица; еден од Приштинската, друг од Врањската каза;
9. кожари: 17 лица; во кожарата во близина на мостот - 6 лица: тројца од Приштинска каза; еден од самиот град Велес; еден од Качаничка каза и еден од самиот град Тетово; во кожарата во близина на Алаџа (Јахја Пашина) џамија - 6 лица: еден од Приштинска каза; еден од Качаничка каза; еден од Кумановска каза; еден од казата Гњилане; двајца од самиот Качаник; кожара во близина на Медах⁸ - 4 лица: двајца од Тетовската каза; еден од самиот град Тетово и еден од Кумановската каза; сите тие престојуваат во градот подолго од три години; само еден кожар од градот Караман во Анадолија, престојува во Скопје две години.
10. пушкари: 5 лица: четворица од Скопската и еден од Тетовската каза;
11. бозаџии: 26 лица; четворица од Призренската каза; седуммина од Тетовската и петнаесетмина од Дебарската каза; дваесет од нив го исполнуваат рокот за престој во градот подолг од три години;

⁸ Станува збор за Медах џамијата, односно месџидот на паша Јигит - бег, освојувачот на Скопје, срушена 1925 година.

12. сидари: 14 лица; сите од Дебарската каза; десетмина се над три години престој во Скопје.

На крајот од овој попис регистрирано е уште едно лице од Дебарската каза, од с. Врбјани, кое се занимавало со папуџискиот занает кое било повеќе од три години во градот, како и две лица трговци со тутун од Призренската каза, кои престојувале во градот една година.

Престојот на сите оние кои се во градот повеќе од три години⁹, се движи помеѓу три и 25 години, а кај оние со престој помалку од три години, тој временски период е од 8 дена до две години. Доколку бројот на овие лица ги додадеме на вкупниот број муслимани во градот, нивниот број би пораснал на 7.300 лица.

Што се однесува до бројот на христијаните-дојденци во Скопје од други места, тој е речиси два и пол пати е поголем од оној на муслиманите. Според дефтерот број 15472, вкупниот број на христијаните-дојденци во Скопје изнесува 320 лица, од кои 260 се со престој над три години, а 60 престојуваат во градот помалку од три години. Најголем број од нив се терзии - 59 лица, од кои 42 од Тетовската каза (во најголем дел од селото чelopeк), 4 од Битолската каза, 4 од Дебарската каза, 2 од Штипската каза, 2 од Скопската каза, 2 од Кичевската каза, 1 од Велешката каза, 1 од Прилепската каза и 1 од Мореа; потоа: лебари - 48, од нив: 41 од Тетовската каза, 6 од Скопската каза и 1 од Паланечката каза; симитчии - 35, од нив: 23 од Кумановска каза, 3 од Скопска каза, 2 од Паланка, 1 од Јанина, 1 од Лесковец, 1 од Приштина, 1 од Кичево, 1 од Велес, 1 од Тетовска каза и 1 од Битолска каза; анџии - 25, од нив: 5 од Битолската каза, 4 од Дебарската каза, 3 од Тетовската каза, 3 од Кумановската каза, 3 од Кичевската каза, 2 од Скопската каза, 1 од Мореа, 1 од Штип, 1 од Врањската каза, 1 од Охридската каза и 1 од Јанина; самарџии - 23 лица, од нив: 17 од Кичевската каза, 5 од Тетовската каза и 1 од Дебарската каза; папуџии-16, од нив: 8 од Скопската каза, 3 од Кичевската каза, 2 од Дебарската каза, 2 од Кумановската каза и 1 од Приштинската каза; кјурџии - 14, од нив: 12 од Скопската каза, 1 од Струмичката каза и 1 од Кумановската каза; свилари-13, од нив: 11 од Скопската каза, 1 од Требиње (Босна) и 1 од Кумановска каза; јажари -12, од нив: 8 од Кумановска каза, 1 од Скопска каза, 1 од Кичевска каза, 1 од Приштинска каза и 1 од Тетовска каза; трговци - 11, од нив: 7 од Скадар, 2 од Сараево и 2 од Велес; кафтанџии - 11, од нив: 6 од Скопска каза, 2 од Кратовска каза, 1 од Куманово и 1 од Битолска каза; касапи-9, од нив 7 од Кичевска каза и 2 од Тетовска каза; мутафџии - 8, од нив: 4 од Велес, 2 од Кумановска каза, 1 од Скопска каза и 1 од Кратово; кујумџии - 7, од нив: 6 од Крушево и 1 од Битолска каза; свеџари-7, од нив: 4 од Кичевска каза и 3 од Кумановска каза; меанџиски калфи - 6, од нив: 3 од Кумановска каза, 2 од Врањска каза и 1 од Кичевска каза; калаџии - 4, од нив: 1 од Пазарџик, 1 од Велешка каза, 1 од Тетовска каза и 1 од Приштинска каза; платнари - 4, сите од Скопската каза; собари-3, од нив: 1 од Кумановска каза, 1 од Дебарска и 1 од Охридска каза; дограмаџии - 2, еден од Струга и еден од Битолската каза и сидари - 2 од

⁹ Во оваа група на дојденци има извесна недоследност и регистрирани се и 4 лица чиј престој е помал од три години и се движи помеѓу 1,5 и 2 години.

Кичевска каза.

Најдолгиот престој кај лицата кои биле над три години во Скопје е регистриран кај лицето Стојко, син на Лазар, кој 58 години пред пописот дошол од кичевското село Староец и работел како папуџија. Исто така, регистрирани се две лица, еден папуџија од с. Сопиште, Скопска каза, и еден свекар од с. Опае, Кумановска каза, кои веќе 45 години престојувале во Скопје. Инаку и сред оваа група лица, слично како и кај муслиманите, постои недоследност во запазувањето на предвидениот рок од три години, така што регистрирани се неколку лица кои престојувале помалку од три години во градот. Што се однесува до втората група лица кои престојувале во градот помалку од 3 години, временскиот период на нивниот престој се движи од 1 месец до 2 години, и тука нема никакви недоследности. Доколку овие 320 лица ги додадеме на вкупниот број христијани во градот, нивниот број би пораснал на 4.115 лица, што е зголемување за 8,43% во однос на вкупното градско христијанско население. Во зголемувањето на вкупниот број градски жители, овие дојденци, чиј број (и муслимани и христијани), изнесува 435 лица, учествуваат со 3,66% и заедно со нив вкупниот број на жителите на Скопје изнесува 12.300 лица. Освен извесно влијание врз демографската слика на градот, овие дојденци имале значаен удел и во стопанската дејност на градот. Сите тие биле занаетчии и трговци, или пак работеле како калфи во одредени занаети. Бројката од 435 работоспособни млади занаетчии кои се занимавале со 19 различни занаети, сигурно претставувала стимул за градското стопанство и не можело, а да не влијае врз економскиот подем на градот. Во исто време, таа покажува дека Скопје кон средината на XIX век бил трговски и занаетчиски центар кој привлекувал луѓе од една поширока територија. На север таа допирала до Ниш и Приштина, на југ одела до Јанина и Тепе Делен, на запад до Скадар и Драч и на исток до Софија. Сепак, впечатливо е дека во најголем дел дојденците се од најблиските, помали кази околу Скопје и од самите скопски села, што потврдува дека прирастот на градовите во XIX век, посебно на христијанското население, всушност се должи на притокот на селското население кон градовите и од помалите градски агломерации кон покрупните.

PLAN von SKOPLJE (ÜSKÜB)

